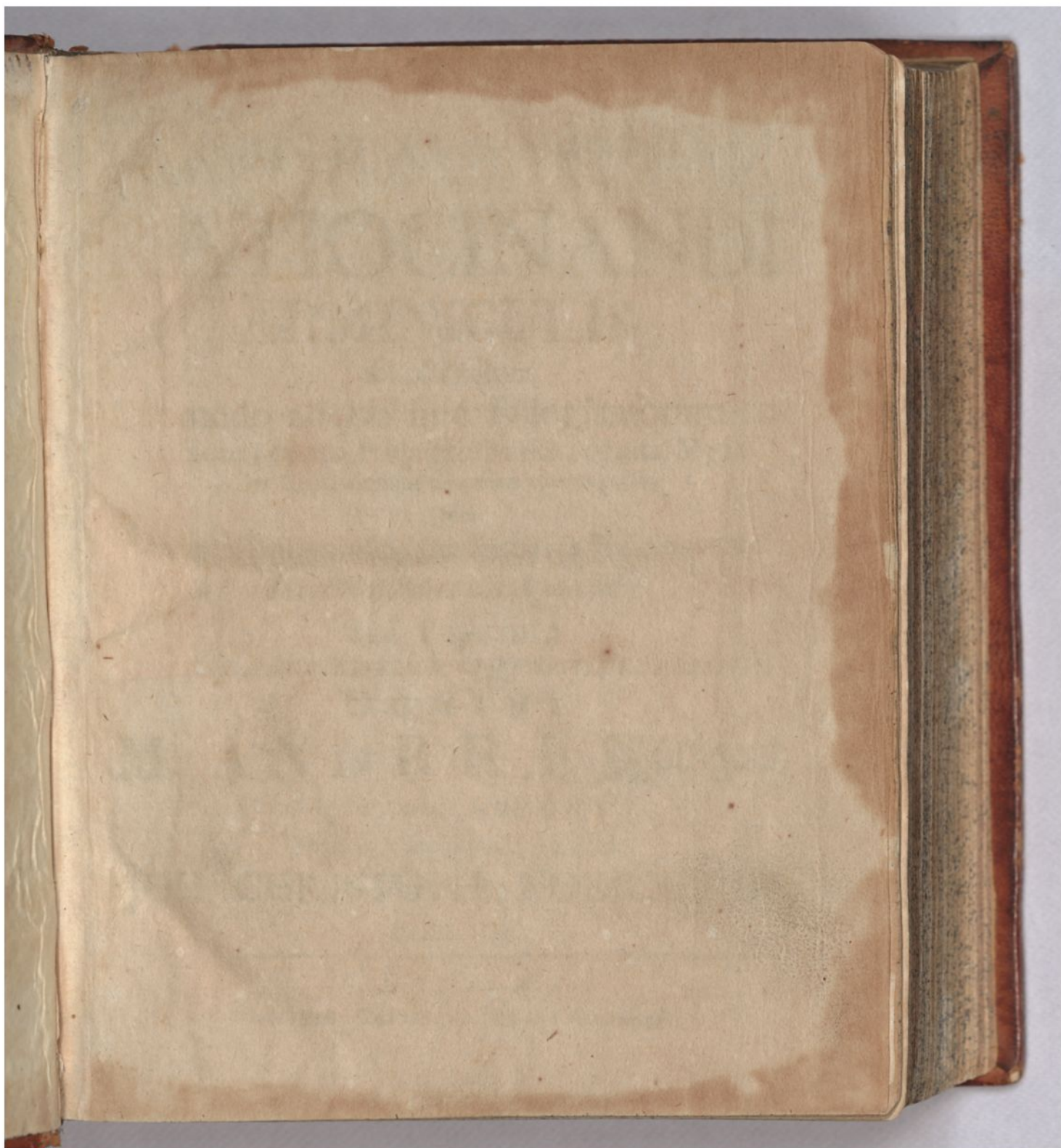

Leibn. Marg.
42

[Varia rhetorica et logica]

I.
Q. D. B. V.
De
**LIMITIBVS
DISPUTATIONVM
SCHOLASTICARVM;**

ex Indultu Clementissimo

in

**Auditorio Classis Selectae
Illustris Gymnasii Isenacensis**

ad d. 3. Mart. Anni cl^o l^occ^o xi.

moderante

**M. CHRISTIANO Junder/Dresdense,
RECTORE**

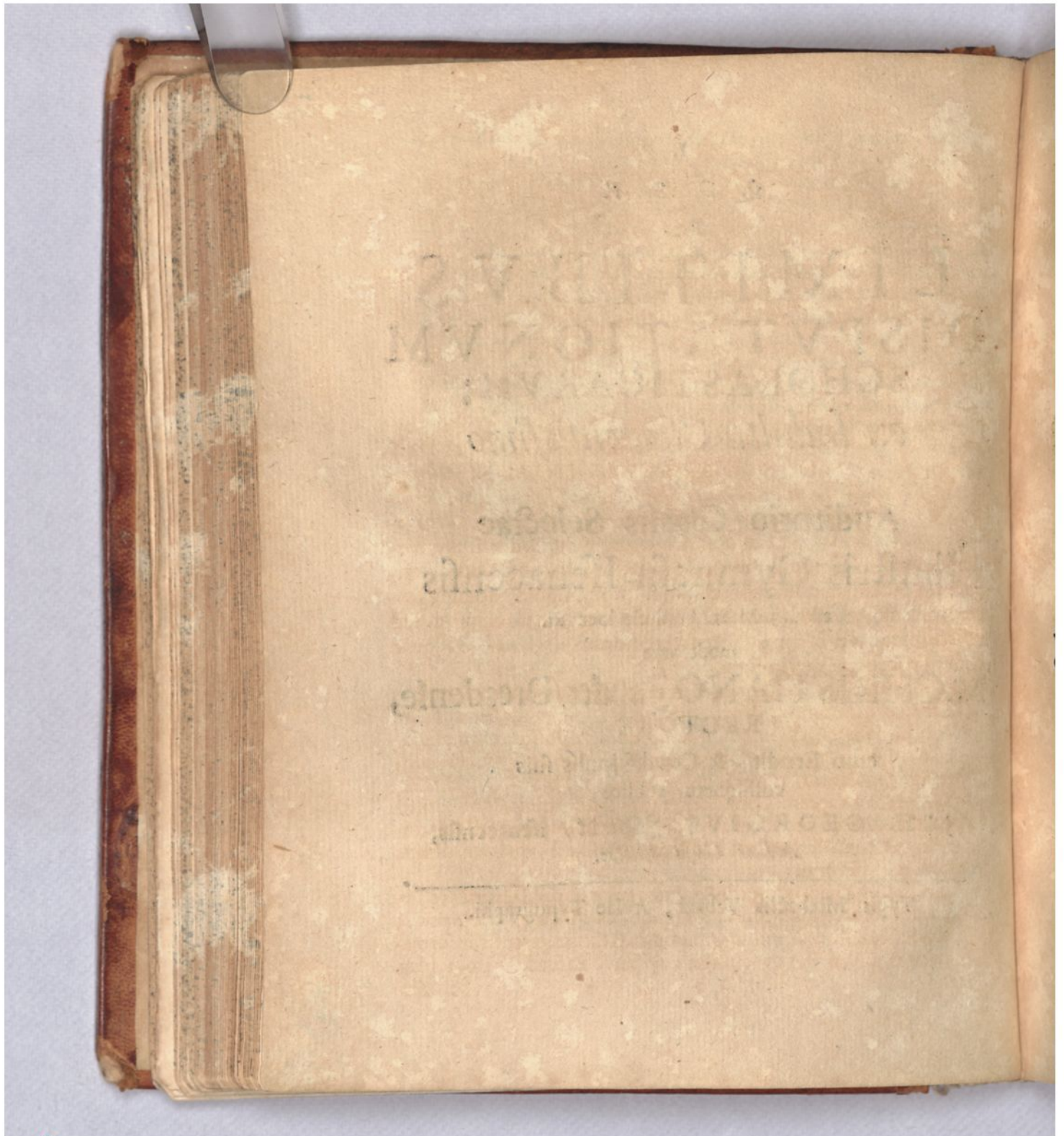
cum Eruditis & Condiscipulis suis
colloquetur publice

JOH. GEORGIUS Illhardt / Isenacensis,
Auditor Classis Selectae.

Typis Michaëlis Urbani, Aulac Typographi.

6

2

A. Ω.

§. I.

Voluit alia inter SERENISSIMVS SAXONVM DVX,
DOMINVS JOHANNES GVILIELMVS, *Dominus*
noster ac Patriae Pater Clementissimus, cum praeesse no-
stram mediocritatem iuberet suo heic loci Gymna-
sio, vt, ad exemplum aliarum Scholarum illustrium,
dum Iuuenes instruuntur in iis, quae scire ipsos ante necesse est,
quam Academica studia adgrediantur, simul iidem quoque exer-
cerentur disputando, intra Scholae primum quidem claustra, sed
vt liceret tandem etiam publice facere horum *παιδαγωγμάτων*, quae
Graeci vocant, experimenta. (*)

(*) Jam ante hoc fere Seculum in more positum fuisse Rectoribus
Scholae Isenacensis, Viris claris, vt singulis annis saltim vnā
publice haberent disputationem, id quidem possum exemplis fa-
cere testatum, quorum copiam, pro sua in nos & Gymnasii salu-
tem beneuolentia, nuper fecit *Excellentissimus* Vir, DN. JOH. CA-
SPAR *Wöhler*/supremi Consistorii Praefes & Regiminis Consiliarius;
quod gratissimo agnoscimus animo. Iuuabit itaque Disputatio-
num istarum memoriam hoc loco conseruasse, quarum titulos
nunc recensebimus:

1. *Disputatio* Theo-Logica de Baptismo Initiationis Sacramento, in
publico Isenacensis Scholae Examine, ex *M. Valentini Weinrichii*,
eius Scholae *Rectoris*, munus Annos XXXIII. tum gerentis, informa-
tione, d. 4. Martii, 1616. habita a *discipulis*. Erford. in 4to. 1. plag.

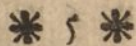
A 2

2. The-

2. *Theses de Imagine Dei in homine primæua, ex Compendio Hutteri & Hafenrefferi maximam partem collectæ, inque publico Isenacensis Scholæ Examine a M. Jeremia Weinrichio, Rectore, Pietatis & Logicæ exercendæ causa, discipulis propositæ, Resp. Justino Schelbasso, Isenac. eiusdem Scholæ alumno. 5. Id. Febr. 1629. Erfurd. in 4to. 1. plag.*
3. *Theses de Libero Arbitrio seu viribus humanis, ex Compendio Hutteri collectæ, inque publico Scholæ Isenacensis Examine a M. Jeremia Weinrichio propositæ. Resp. Eusmo Doebelio, Salzungenf. Scholæ Isenac. Alumno. 16. Kal. Martii, 1631. Erfurd. in 4to. 1. plag.*
4. *Theses de Lege Dei, ex Compendio Hutteri collectæ, inque publico Scholæ Isenacensis Examine, a M. Jeremia Weinrichio, Rectore, pietatis & Logicæ exercendæ causa, Discipulis propositæ; Respondentis partes tenente, Nicolao Krusio, Magdlungenf. Scholæ eiusdem Alumno. 3. Non. Martii, 1632. Mulhufii, typis Joh. Stangii, in 4to. 1½ plag.*
5. *Disputatio Scholastica XII. de Iustificazione, ex Comp. Hutteri collecta, inque Examine publico, a M. Jeremia Weinrichio Rectore proposita, Resp. Nicolao Petri, Scholæ patriæ alumno, d. 10. Febr. 1634. Erfurd. 4to. 1½ plag.*

§. 2.

Enim vero non ignoramus, esse, quibus, ut omne disputandi genus, ita illud inprimis, quod in Scholis illustribus & Academiis usu receptum est, usque adeo displicet, ut sibi fingant, aliosque persuadere velint, excitari eodem ac nutririxandi studium, mentesque hominum incendi ad aemulationem invidiamque ineptam fatis, ac sæpe periculofam, certe minus gratam Deo, & parum utilem in republica. Sed cum iidem ipsi, qui ita disserunt, a vitiis quorundam insipientium argumenta ducant ad rei ipsius vanitatem; & præterea in consuetudine positum habeant, nescio quo errore animi inducti, ut, nisi quod ipsi faciunt dicuntque, nil recte dictum factumve putent; simul autem ipsimet exemplo non vno peccent aduer-

aduersus hanc suam sententiam, atque adeo opere refutent, quod verbis docent, ac reprehendunt in aliis: inde adparet, si iusta tandem fiat rei totius aestimatio, alias longe subesse causas, cur illi nolint & Iuuenes & Viros inuicem de argumentis vtilibus disputare; quibus tamen causis recensendis nunc non immorabor; satis habiturus dixisse, quod, ex metu abusus, res ipsa, quae nec bonis moribus aduersatur, nec sanae rationi, atque adeo honesta est suâ naturâ, quin & interdum maxime necessaria, tollenda non sit, aut ex Scholis eliminanda.

§. 3.

Neque tamen ideo diffitemur, velut in omnibus rebus, ita & in hoc genere, cauendum esse, ne quid admittatur, quod aut parum idoneum sit, aut alienum a decoro, aut non dignum sapiente.

§. 4.

Quamobrem sub his Initiis Disputationum publicarum in hoc Illustri Gymnasio, duo, quasi in ipso earum limine constitutis nobis, agenda cum primis esse sum arbitratus. Quorum *unum* est, vt demonstremus, *licere*, Iuuenes in iisdem exerceri; *alterum* vero, quod ex illo consequitur, vt doceamus, intra quos *limites* illae debeant contineri, ne modum excedant, obseruatis & pietatis & naturae legibus.

§. 5.

Quod si vocum, *Disputationis* & *Scholae* consideranda vis sit, *disputare* quidem significat, ex accurata *Varronis de Lingua Latina*, sententia, §. 7. idem, quod, *purum facere*; atque adeo *Disputationem* scite dicas esse *Sermonem*, in quo *pura disponuntur verba*, ne sit *confusus*, sed *diluceat*, relectis videlicet iis, quae aut obscura videntur, aut parum conuenientia cum veritate. Quod animo complexi fuere, qui ita definiunt *disputationem*, quod sit *amica duarum sententiarum collatio*, a duobus aut pluribus, ingenii exercendi, ac veritatis confirmandae causa, legitime instituta.

A 3

§. 6. Scho-

Schola autem, est Conuentus vnus Praeceptoris, & vnus vel pluriū discipulorum, in loco certo certisque diei horis, auctoritate vel publica vel priuata, sic constitutus, vt adolescentes ibi instituuntur in bonis moribus, linguarumque & artium, quae cuiusuis aetati prouectibusque conueniunt, cultura, antequam pergant ad Academias, vt viles illi tandem fiant & sibi & rei communi, quam diu viuunt. Vnde facile intellectu est, vocem Scholasticus omne id significare, quod quacunque ratione ad scholam pertinet.

Ex quo adeo efficitur, Disputationem scholasticam esse illud genus exercitamentorum, quo Praeceptor in omnibus iis, quae docentur discunturque, pro circumstantiarum ratione, vel instruit suos quaerendo respondendoque, vel suos patitur Iuuenes amicam instituere, de hoc illone argumento, ipsis non ignoto nec inuiti, collationem sententiarum, seu colloquium, se quidem moderante ingenia, vt tum haec exerceantur in vsu rationis & sermonis, siue latinus ille sit, siue alius, modo colloquentibus satis notus, tum, vt veritas eorum, quae percepta sunt auribus, aut lecta oculis, confirmetur, eiecetis erroribus.

Igitur, his ita constitutis, nec belli imaginem habere disputatio debet, & esse ab omni rixosa contentione prorsus alienissima. Pacem enim requirit isthaec exercitatio, ac moderationem affectuum, nec aliud vllum studium, nisi veritatis, cuius quippe res potissimum agitur, non autem gloriolae inanis, aut parum fructuosae victoriae, inficeta persuasio. Vnde nec dedecori esse potest respondenti, sicubi victum se rationibus accuratis sentiat, mentis aberrationem a vero profiteri; nec alteram partem decet, aut odio quodam, aut iactationis impetu, inconsiderate efferri, & refragari sine consilio velle iis, quae, sic habere se, consciū sibi nouit animum esse.

Vti autem, pro diuersitate vel argumentorum, vel circumstantia-

stantiarum, *varia* quoque est *disputatio* quaevis: ita vel est eadem *familiaris*, inter amicos suauiter colloquentes, atque tum *iocosa* aequae ac *seria*; vel, si adiuncta respicias, *publica* atque *pruata*; vel, considerato loco solenniori ac legitimo, *Scholastica* & *Academica*; vel, ex tractandi more, *voce viva*, *scriptione*; idque, ex Aristotelicorum passim recepta, & libera cuius, consuetudine, per *Syllogismos*; aut, vt Socrates solebat olim, *interrogando respondendoque*. Vnde, qui ista omnia sibi videntur animo simul comprehendisse, arbitrantur, vniuersum disputandi genus duplex esse, ex fine gemino, *Didascalicum* videlicet: in quo id, quod quis statuit, vel ostensione vel demonstratione confirmatur; & *Elenchiticum* alterum: in quo ita defenditur sententiae veritas aduersus adgressores, vt victas hi demum dent manus, & herbam adeo porrigant.

§. 10.

Est certe disputandi ratio, si minus solennior illa, & certis circumscripta ritibus, at familiaris ista tamen, quae in conuersatione cum aliis maxime conspicitur, tam antiqua, quam ipsa ornatorum ratione hominum origo & linguae vsus, etiam coepta, cum in horto amoenissimo omnium primi mortales agere desinerent vitam a vitiis puram; vtinam tunc modo de argumento actum esset minus periculoso. Cuius rei exemplum exstat memorabile Genes. 3, 1-6. & 9-13. vt longe plura, quae in Prophetarum veteris Testamenti scriptis occurrunt, taceam; cum constet, ab ipso sapientissimo Seruatore frequentatas esse cum Phariseis Sadducaeisque disputationes, quodque in Narratione de rebus gestis Legatorum Dei, non vna vice Paulus dicatur *διαλέξαι*, *disputasse*. Ecquid vero aliud esse credas Dialogos veterum Ecclesiae Patrum, quam disputationes cum aduersariis verae religionis? quorum nugas refelli, vtique piorum intererat. Quin nemo est hominum omnium, qui, vbi, vel lingua silente, secum varia circumspicit animo, cogitatque tacitus, & dubitando scrupulos sibi iniicit, remouetque eos.

eosdem, & veritatem adeo rei, vel, quod falsum eidem inest, inquiri, non censeatur in mente sua disputare.

§. 11.

Cui rei cum nihil adhaereat vitii, aut quod naturae repugnet, aut quod remotum sit ab honestate; tum, si praeterea utilitas inde aliqua expectetur; ac, si porro Paulus ipse, Dei minister, vult esse pii coetus doctorem ita paratum, ut, urgente necessitate, valeat arguere prave sentientes; simul vero etiam delectat animos, ubi propior ad cognitionem eius, quod in quaque re verum est, fit accessus; & denique auctoritas eorum, qui rem publicam moderantur, probat institutum istud, & excoli iubet; *tum sane non video, cur damnari possit uniuersum disputandi genus.*

§. 12.

Jam quod de genere adfirmabis, id recte etiam inferes de specie eius. Nec est profecto quidquam, quod dubitare nos cogat, *etiam in Scholis*, mediis certe, & iis, quae *Gymnasiorum illustrium* seu *Academicorum* nomine veniunt, licitum esse disputari, hunc quippe exstructis in finem, ut Iuvenes quasi praeludia haberent, & quaedam praeexercitamenta, altiorum studiorum, quae adgredi in Academicis, seu Scholis maioribus, destinarunt. Traduntur enim in illis & linguae non vnae, & cum Logica, seu arte ratiocinandi, in primis etiam scientia apte loquendi, isti arctissimo coniuncta vinculo; tum doctrina de moribus, deque ciuis officio; & expositio quaedam rerum in orbe gestarum; vno verbo: lineamenta artium bonarum, & studii verae, diuinae videlicet humanaeque, sapientiae; ad quam Iuuenum intellectus voluntasque componenda sunt prius, quam ipsi de progressu ad Academias debeant cogitare.

§. 13.

His adeo studiis dum immorantur docentes pariter discen-
tesque, quid aliud agunt, quam ut, quoties vel illi praelegendo occupati sunt, vel hi interrogati respondent, se exerceant disputatione amica? Ac si demum de argumento singulari proposito libe-

at

beat facere experimenta ingeniorum, & explorare publice, quo-
vsque & uti ratione sua, circa haecenus audita, possint Juvenes in
Scholis, & eloqui percepta animo, aut secus prolata ab aliis infle-
ctere scite, seque tueri; quid esse censet, quod obstare possit,
quo minus id fiat? Certe enim, si largiaris id adolescentibus,
excitari eos videas, & accendi ad aemulationem, dignam laude
omni, quippe quae alit ingenia, recte adserente *Velleio Paterculo*,
1, 17, 6.

§. 14.

Equidem, qua in re rationibus nitor valituris, non fa-
cile soleo in auxilium vocare testes meae sententiae, cum nuda
sit veritas, & sua simplicitate amabilis, neque vestiri velit ornatu non
suo. At temperare tamen mihi non possum, quo minus vel so-
lum, eumque instar omnium, verba pro me facientem huc ad-
ducam B. Lutherum, ita differentem in *Colloquijs mensalibus*, f. m.
576. b. D. Martinus Luther sagte von den Disputationen in
Schulen / die man circulars nennete / daß dieselbe jungen Ge-
sellen / so studireten / grossen Nutzen brächten. Denn man
führte die stolzen Gesellen unter die Ruthe / auf daß sie er-
fahren / wie geschickt sie seyen. Darum gefällt mirs wohl /
und lobe es / daß junge Leute und Studenten Argumenta-
auch fürbringen / sie seyn nun so gut sie können; Und mir
mißfällt / daß es Magister Philippus (Melanchthon) so genau
und scharff suchet / und die armen Gesellen so bald überrum-
pelt. Man muß ie auf der Treppe von einer Stufe zu der
andern hinauf gehen; niemand wird plötzlich der Höchste.
Et paulo post: Die Vorbereitung durch Disputationes dienet
dazu vornehmlich / daß junge Gesellen geübet und versucht
werden / den Sachen / davon man disputiret / fleißiger nach-
zudencken / und zu suchen / wenn man nur sittlich nach der
Wahrheit forschet / nicht allein Ehre und Ruhm / Gezäncke und
Hader suchet. Etwan bey den Alten sind solche Disputationes
B sehr

sehr gemein gewesen / und offte gehalten worden ; aber es man-
gelte jenen dazumahl an der Materien / wustens nicht zu brau-
chen / verstanden die Händel nicht recht ; Wir aber haben
Materien Gott Lob genug / und die rechte Wahrheit / liegen
aber und schnarchen. Darumb wollen wir solche Disputatio-
nes, wils Gott / wieder anrichten. Wenn gleich junge Gesellen
nicht so gar geschickt darzu seyen / noch so gut machen / und
eigentlich treffen / was schadet es ? Wenn nur nicht Bosheit /
Stolz / und Vermessenheit dabey ist / als wären sie Meister
Klügel. Es ist genug ein guter Wille / daß sie es gern thun woll-
ten / wie man sagt : In magnis etiam fat est voluisse. Keiner
wird bald Doctor / denn es ist kein Baum / der zuvor nicht
ein Sträuchlein gewesen. Es gehöret Zeit darzu / tempus pro-
ducit, non ager. Zeit bricht Rosen. Darumb loben wir
den guten Willen der jungen Gesellen. &c.

§. 15.

Nequit autem, cum omnium rerum sint certi fines modique,
quod transit hos ultra citraque, rectum consistere ; unde peccandi
etiam in disputationibus scholasticis metus non abest, nisi *Limites*
ponantur, quos intra, fas est omnino, illas contineri. Nolumus
tamen prolixè de iis agere, quippe huc paucis adplicaturi istas regu-
las, quae ab ipsa ratione praescribuntur his omnibus, qui quocun-
que demum in loco disputant ; ac simul quasdam etiam instituto
scholarum mediarum quasi peculiare ac proprias.

§. 16.

Poteris eas cunctas rectè intelligere, siquidem & colloquen-
tes inuicem, & argumentum, de quo ineunda disputatio est, &
quaedam vtrisque adiuncta, consideraueris. Est igitur

Limes, siue maelis dicere, *Lex*, *disputationum scholasticarum*

I. Ne quis ineptus ingenio, aut impeditus loquendi facul-
tate, aut plus iusto meticulosior, nec promptus satis, cogatur ad pu-
blice disputandum, ubi opus est aliqua mentis alacritate. Sunt
enim

* II *

enim in Scholis etiam tardiusculi quidam, & qui stylo magis valent, quam lingua, atque ideo expeditius fere scribunt, quam loquuntur.

II. Explorentur prouectus Juuenum in iis, quae audierunt legeruntque, non autem in his, quae scire nondum possunt per aetatem & alias causas. Discunt *enim* illi, non docent.

III. Proponenda in disputationem Juuenibus *non* sunt argumenta inepta, ad vitam civilem non proficua, subtilia nimis, aut in quibus est quaedam, aduersus sanam circa res sacras doctrinam, probosque mores, & in rem publicam, turpis offensio; neque ea etiam, quae in ipsos sensus non corruptos incurrunt, atque adeo vera iam esse intelliguntur ipsa ostensione; *sed* talia, quae cum aliqua vtilitate instruant intellectum, & emendent voluntatem, possintque in utramque partem, salua interim rei veritate, disputari.

IV. Absit & odium & ira procul à disputantibus, & sapiente Viro non digna exagitatio irrisioque, sicubi forte Juvenes labi contingat respondendo, quippe quibus blanda erroris non voluntarii patientia, & temperata sine acerbitate in viam reductio, animum addet, atque ex eo abiget metum, ut ita felicius audeant uti ingenio suo. Est *enim* Collatio amica.

V. Hinc adeo parcendum est pudori Juuenum non malorum, & tolerari aequo animo in iis debet, si tardior etiam paulo sit, & non satis expedita, ad adgressoris voluntatem, responsio; *nam* exercentur adhuc Juvenes, & nondum exaequant eos, quos vel aetas longior, vel multarum rerum frequens usus, fecit doctos & promptos mente linguaque.

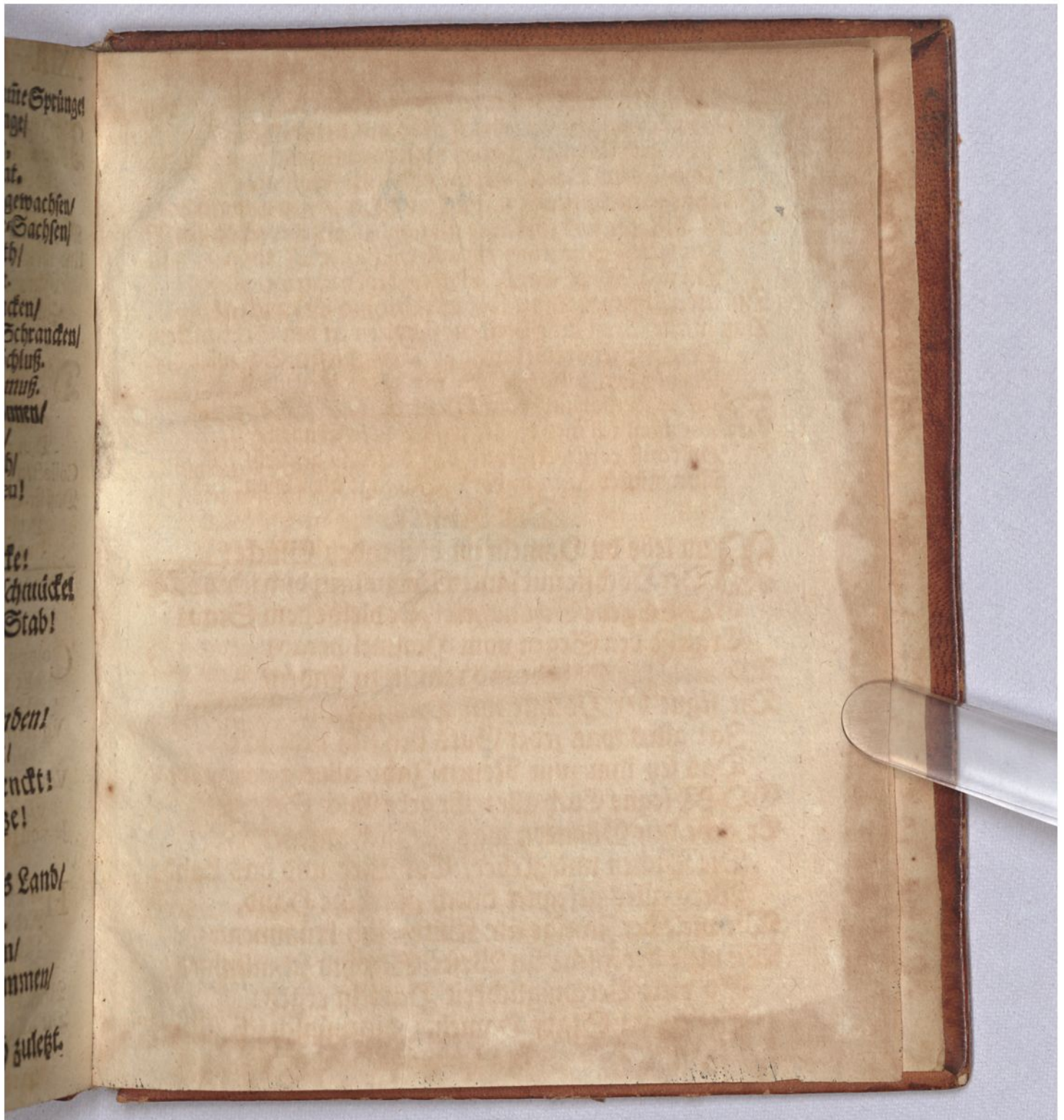
Tantum hac vice.

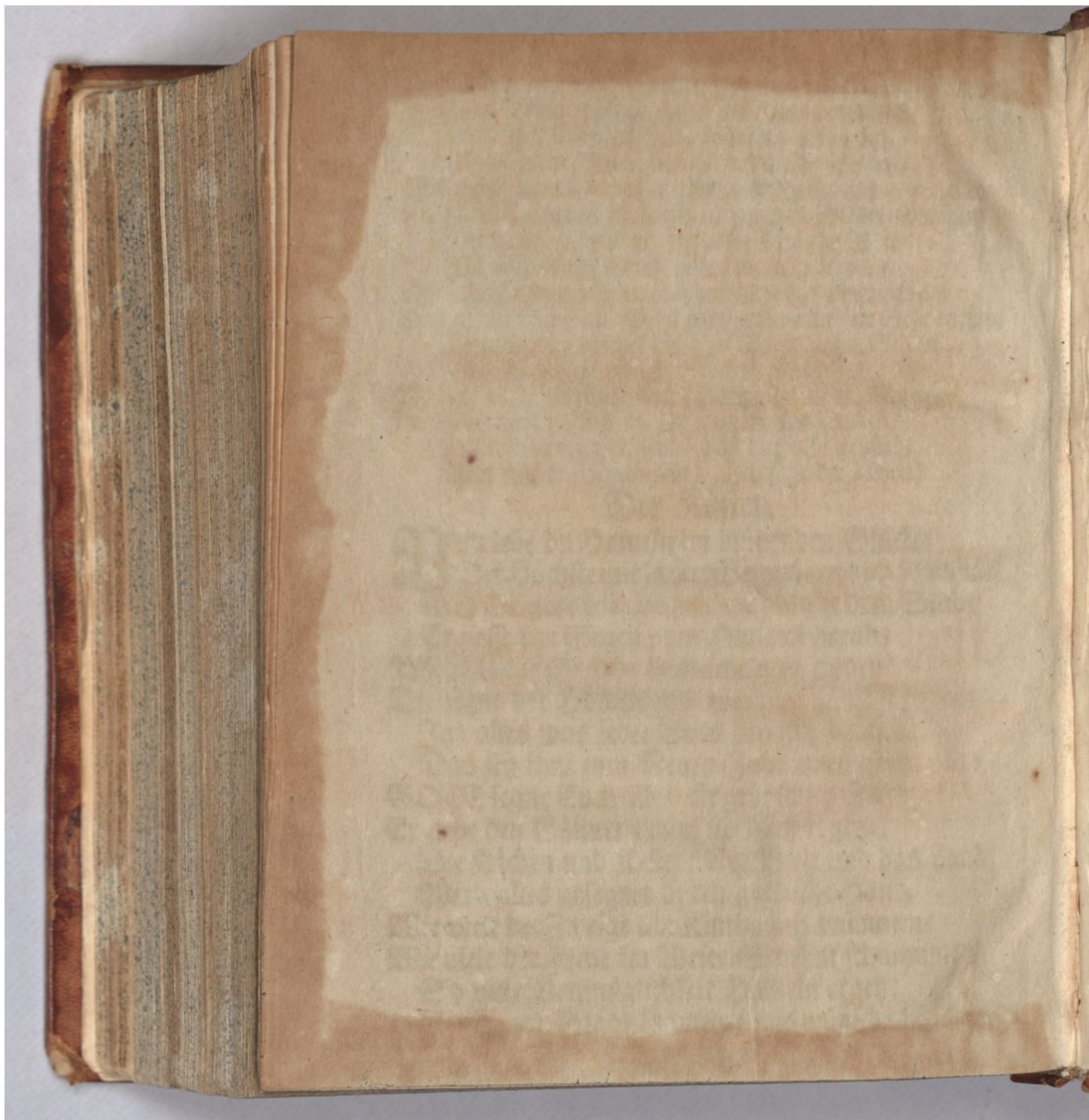
ADDI.

ADDITAMENTA RESPONDENTIS.

1. Deo seruire, summa est libertas.
2. Christianus verus potest esse certus de Salute aeterna.
3. Probabilius est, Apollinem, vel alium quendam, esse auctorem Epistolae ad Hebraeos, quam Apostolum Paulum.
4. Homo non renatus non habet notitiam Dei practicam.
5. Optabilior est homini Christiano aduersa, quam secunda, fortuna.
6. Vocabula *δουλεύω* & *λατρεύω* promiscue vsurpantur, quod contra eos, qui cultum Sanctorum defendunt, notandum est.
7. Primum principium ratiocinandi, non est, quod vulgo traditur: *Impossibile est, idem simul esse, & non esse.* Nec illud: *duae propositiones contrariae in vna periodo simul verae esse non possunt.* Nec istud Renati des Cartes: *Ego cogito, ergo sum.* Id largimur tamen, quod hae propositiones sint primae & indubitatae veritates; quippe quod probatione non egeant; quarum similes dantur innumerae. *Principium autem primum non esse nisi unicuique potest, & fundamentum conclusionum infinitarum.*
8. Possumus omnino, si velimus, more disputandi per Syllogismos carere.
9. Probationem assertionis peti necesse est, non a Syllogismo, sed a ratione, quae vel ostensione nititur, vel demonstratione.
10. Syllogismus, etiam perfectissimus, medium probationis verum non est.
11. Non est nisi vna Syllogismorum figura, eaque simplex illa & prima; ad quam vel *duae* vel *tres* reliquae figurae, & imperfecti omnes, & modales etiam, & exponibiles Syllogismi, & quaeuis tandem *Sophismata*, facillimo negotio possunt reduci, si Conclusionem modo attendas, & medium terminum.

179

GWLB Hannover 35
036 855 898

IV 3 A 179

- 40

2

